

Определен потенциал Базового компонента дошкольного образования как нормативно-правовой базы реализации содержания сексуального воспитания ребенка в парапубертатном периоде (0 – 5-7 лет) (образовательные линии «Личность ребенка», «Ребенок в социуме»).

Ключевые слова: сексуальное развитие, сексуальное воспитание, дошкольное учебное заведение

Larionova N. The Content of Sexual Upbringing of a Child in a Pre-School Educational Institution

The article defines the system of tasks of the somatic, psychological and social nature of the sexual development of a child of preschool age.

Based on the understanding of the content of sexual education as a system of knowledge, skills, settings regarding sexuality and sexual life that provide responsible sexual behavior of the individual, his specificity in the conditions of a preschool institution is substantiated.

The potential of the Basic component of preschool education as a normative and legal basis for the implementation of the content of sexual upbringing of the child in the parapubertat period (0-5 years old) (educational lines "Child's personality", "Child in society") is outlined.

Key words: sexual development, sexual education, preschool educational institution.

Стаття надійшла до редакції 30.09.2017 р.

Прийнято до друку 24.11.2017 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Харченко С. Я.

УДК 37.013.42

С. В. Савченко, О. Л. Караман

**СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ
ВІЙНИ НА ДОНБАСІ**

Сьогодні для всього світу вже беззаперечним є факт порушення інформаційного суверенітету України, тобто здатності держави контролювати і регулювати потоки інформації, які йдуть з-поза меж держави. В основі інформаційної війни лежить поширення недостовірної, неповної, упередженої інформації про Україну, маніпулювання суспільною свідомістю як громадян України, так і інших країн, пропаганда війни, національної та релігійної ворожнечі, зміни шляхом насильства конституційного ладу нашої країни.

Ключовим завданням інформаційної війни є *інформаційно-психологічний вплив* на свідомість людини інформаційно-психологічними або іншими засобами, який викликає трансформацію психіки, зміну

поглядів, думок, відносин, ціннісних орієнтацій, мотивів, стереотипів особистості з метою вплинути на її діяльність і поведінку [10].

Найбільш агресивний, цілеспрямований та професійний інформаційно-психологічний вплив було організовано РФ у східному регіоні України, де внаслідок пограниччя з РФ та прорахунків в інформаційній політиці української держави частина населення опинилася в нестандартній соціальній ситуації – «зомбі-реальності», ставши жертвою цього впливу. У свідомості людей Донбасу сформувалися спотворені, викривлені уявлення про населення інших регіонів, владу України та РФ, внаслідок чого частина населення Луганської та Донецької областей зненавиділа іншу частину населення та владу України, що і стало підставою для сепаратистських та агресивних настроїв. Так було порушено процес соціалізації (соціального розвитку) особистості. Отже, інформаційна війна перетворила частину населення сходу України на жертву несприятливих умов соціалізації.

Однією з галузей соціальної педагогіки, що досліджує поведінку людей, реальних чи потенційних жертв несприятливих умов соціалізації, є *соціально-педагогічна віктимологія* (від лат. *victimae* – жертва та грец. *logos* – слово, поняття, учіння). Отже, перед сучасною соціально-педагогічною теорією і практикою, зокрема соціально-педагогічною віктимологією, стоїть завдання дослідження сутності і механізмів перетворення особистості на жертву несприятливих умов соціалізації під впливом зовнішніх негативних чинників та вироблення змісту і технологій соціально-педагогічної протидії з метою нейтралізації або зведення до мінімуму ефекту від ворожого інформаційно-психологічного впливу та повернення особистості на шлях успішної соціалізації [8].

Метою статті стало розкриття соціально-педагогічних аспектів інформаційної війни на Донбасі.

Для розкриття мети статті ми спиралися на наукові праці з проблеми гібридної війни, зокрема її інформаційного складника (І. Воробйова [1], В. Горбулін [3], К. Гринько [4], А. Дубина [5], В. Панченко [11], В. Петрик [12; 13], С. Савченко [15], В. Толубко [16], В. Третьякова [17], П. Шевчук [18] та ін.); власні наукові розвідки щодо соціально-педагогічних аспектів гібридної війни на Донбасі (О. Караман [7; 8], С. Савченко [14]); колективне міждисциплінарне дослідження гібридної війни на сході України науковців Луганського національного університету імені Тараса Шевченка [2].

Передусім, зазначимо, що події, які відбуваються на Донбасі, починаючи з 2014 року, повільно, але неухильно набувають особливостей затяжного військово-стратегічного, політико-економічного, етно-соціального конфлікту; здобувають масштабу міжнародного історичного значення. Усе більше дослідників переконаються в необхідності розкрити причини того, що сталося, виявити й дослідити глибинні закономірності, причинно-наслідкові зв'язки, механізми реалізації сепаратистських ідей. Одним з таких

завдань, що мають міждисциплінарний характер, і є завдання дослідження ролі й особливостей сучасної інформаційної та пропагандистської війни, розгорнутої Росією у виправдання й прикриття своєї агресії проти України. Для соціально-педагогічної науки це є вкрай важливим, оскільки саме цей вид війни деструктивно впливає на інтелект, психіку, емоційну сферу покоління юних українців, частина з яких вже перебуває під впливом руйнівної сили російської пропаганди.

Аналізуючи події, що сталися на сході України, з *соціально-педагогічної* точки зору, можемо сказати, що основною причиною легкої окупації частини території Донбасу стали низький рівень освіченості й вихованості громадян, а разом з ним – відсутність у них елементарних знань із закономірностей соціального й економічного розвитку суспільства і держави; нерозвиненість або недорозвиненість таких психічних процесів, як здатність до критичного аналізу, проведення аналогій подій в інших країнах, що вже зазнали подібної агресії; невміння прогнозувати розвиток соціальної й особистої ситуації; маргінальність, тобто невизначеність у приналежності до певної нації і держави; інфантилізм, що полягає в соціально-психологічній незрілості, схильності шукати причини своїх проблем у непорядності влади, обставинах, що склалися, а не в собі та своїй пасивності, роз'єднаності, неорганізованості, бездіяльності, лінивості, байдужості до особистісного розвитку та розвитку суспільства та легкому захопленні марними мріями про те, що хтось прийде і вирішить за нього всі проблеми або «спустить з небес неземні блага» [7; 14].

Цією ситуацією і скористався ворог, розв'язуючи війну на сході України. Для швидкого ураження масової та індивідуальної свідомості людей він використав уже перевірений спосіб – агресивну інформаційно-психологічну атаку, засновану на використанні низки *прийомів інформаційно-психологічного впливу*, створення й поміщення людей у викривлений медійний простір.

Не претендуючи на аналіз сучасної української інформаційної політики та медіа продукції (це справа професійних журналістів), зупинимося на соціально-педагогічних характеристиках медійного простору, які істотно впливають на формування світоглядних засад особистості.

Слід чітко розуміти, що в реальній інформаційно-пропагандистській війні, розгорнутій Росією проти України, задіяні всі три простору – фізичне (військові дії), інформаційне (головним чином телебачення), віртуальне (інтернет, соцмережі). А особливістю їхнього використання, а також основною метою, на яку спрямовані всі зусилля, є особистість з її когнітивною, психологічною, емоційною сферами. І небезпека в тому, що це – особистість молодої людини, з цілком несформованим світоглядом, відсутністю життєвого досвіду, поверховими знаннями [15].

Інформаційні прийоми, які використовує противник, часто примітивні, розраховані на найбільш занедбані маргінальні групи нашої молоді. При цьому робиться акцент на асиметричній подачі матеріалу: «Україна – це хунта, ЛДНР – народна влада; ополченці – герої, українські солдати – карателі». Звідси й односторонність інформаційного потоку: про Україну – тільки погане, про Росію та так звані республіки – тільки гарне.

Для людини освіченої, з високим рівнем культурного й інтелектуального розвитку, подібні сюжети не становлять небезпеки, бо в їхній основі лежить брехня та елементарна психологічна провокаційна схема: оскільки так говорять всі, значить, так воно і є. Але для частини молоді, позбавленої інших джерел інформації, цей канал стає визначальним при формуванні їхніх ціннісних орієнтацій.

Таким же примітивним, але для певної категорії молоді дуже дієвим, є прийом перенесення історичних фактів на реалії сьогодення. Особливо, якщо це стосується подій Другої світової війни. Увесь рух сепаратизму в Луганській і Донецькій областях проходив під кольорами так званої георгіївської стрічки, якою були обвішані всі ополченці та їхні поплічники. Для російських окупантів вона виступала своєрідним критерієм «свій-чужий». Таким чином, у свідомості молоді опосередковано впроваджувалася логічна схема: «георгіївська стрічка – вітчизняна війна – спадкоємець перемоги – борець з фашизмом – юний герой». Її відсутність, а тим більше неприйняття, породжувало інший ланцюжок: «не патріот своєї батьківщини – носій західних цінностей – націоналіст – бандерівець – фашист». Схема досить примітивна, але в цьому її дієвість – не треба думати, зіставляти історичні факти, шукати аргументи, отримувати нові знання. Одягнув стрічку і ти вже свій, і навіть герой-переможець, спадкоємець славних подвигів своїх предків. Для убогої, неосвіченої, малокультурної особистості – це прекрасний шлях раптом відчувати себе потрібним, затребуваним, залученим до важливої та значної події. А якщо за це ще платять гроші, яких він просто заробити не може (у так званих республіках просто немає роботи), то цей шлях стає ще більш привабливим. А далі вступають в силу закони соціальної психології – навішування ярликів (будь-то бандерівець, фашист тощо). Усе це породжує автоматичну негативну реакцію на все українське і Україну. Бо цей негатив зовсім недавно десятиліттями формувався радянською пропагандою.

Витонченішими й підлими прийомами, до яких широко вдається російська пропагандистська машина, є прийоми створення неіснуючих об'єктів, подій, фактів, явищ. У цьому випадку необхідно ввести в інформаційний простір певне явище, подію, які б володіли великим психоемоційним потенціалом. Вони повинні бути не тільки правдоподібними, але й зачіпати слухачів за найбільш вразливе, чутливе в їхніх світоглядних та духовних засадах. Прикладів таких в діяльності російської пропагандистської машини хоч відбавляй. Досить згадати

історії з «розп'ятим хлопчиком» на Донбасі чи «згвалтованою дівчинкою» воїнами ЗСУ, які стали вже класичними. З цієї ж серії – розповіді «очевидців» про обстріл Збройними Силами України міст Донбасу, розстріли мирного населення, тортури й наруги над полоненими російськими солдатами та ополченцями. І хоча вже давно всім цим брехливим фактам надана відповідна оцінка й доведена їхня відсутність у дійсності, усе ж таки свого часу вони зіграли негативну роль у формуванні іміджу української армії та країни в цілому.

Небезпека такого пропагандистського прийому полягає в тому, що він не тільки створений маячними фантазіями інформаційних найманців та масово розтиражований, але й отримали жорсткої інтерпретації, яка виключає інше трактування. Час розставляє все на свої місця, але, поки фальшивка знаходиться в інформаційному просторі, вона отруює розум та свідомість частини населення.

Досить поширеним є і прийом, спрямований на формування у населення невідконтрольних територій почуття «скривдженого патріотизму» (термін запропонований О. Омельченко). Жителям так званих республік нав'язується думка, що все, що відбувається негативного в їхньому житті, є результатом змови США, Євросоюзу проти Росії, а Україна використовується ними як інструмент реалізації такої політики. Саме тому треба згуртуватися та захищати свою нову батьківщину: нам важко, але не з нашої вини; у нас не хунта, а народна влада; у нас безкоштовна освіта у ВНЗ; у нас немає олігархів та корупції тощо.

Таке «промивання мізків» особливо небезпечно для юнацтва та молодших школярів, які не мають можливості порівнювати ситуацію сьогодення з життям в Україні до 2014 року.

Така пропаганда фактично спрямована на постійне включення негативного (якщо це Україна) або позитивного (якщо це ЛДНР) смислів у будь-яке фактичне повідомлення. Реально вона весь час працює не з фактами і подіями, а з їх інтерпретацією, а точніше реінтерпретацією, яка легко перетворює негативне явище в позитивне і навпаки. Будь-який факт їй цікавий тільки з точки зору можливості формувати заданий стереотип.

Ще однією особливістю, що впливає на хід сучасної інформаційної війни, є те, що вона ведеться в атмосфері своєрідного інформаційного хаосу. Сьогодні людина знаходиться в стані перенасичення інформацією; вона фактично не захищена від різних інформаційних потоків, часто не в змозі в них орієнтуватися, а отже обирати для себе необхідний ресурс. Це повною мірою використовується пропагандистами у своїх інтересах, оскільки це дозволяє висувати необхідні на даний момент версії.

Фіналом таким пропагандистських зусиль, а в цілому й генеральним завданням інформаційної війни є створення в інформаційному хаосі такого собі «оазису» психологічного комфорту для окремої особистості. Людина в цьому випадку звільняється від болючого процесу самостійного пошуку істини, а задовольняється запропонованим їй сурогатним розумінням того, що відбувається. У цьому випадку

психоемоційна комфортність забезпечується впевненістю в тому, що всі недоліки та проблеми сконцентровані у супротивника, а він та його референтне оточення належать до прогресивної соціальної групи.

На жаль, сьогодні Україна в інформаційній війні знаходиться в обороні, а не в наступі. І доки ми не контролюємо інформаційний простір на власній території, ми не можемо розраховувати на підтримку там власного населення. А це означає постійне підкріплення терористів з боку зомбованого населення.

Способом протидії негативному інформаційному впливу на свідомість та психіку особистості є *інформаційно-психологічна протидія* – це складова інформаційно-психологічної боротьби, спрямована на власну аудиторію, яка одночасно є мішенню для спеціальної пропаганди (інформаційно-психологічних операцій) противника, з метою нейтралізації або зведення до мінімуму ефекту від ворожого інформаційно-психологічного впливу. Вона включає комплекс заходів, спрямованих на захист певної системи світоглядних орієнтирів, настанов, стереотипів, на основі яких ґрунтується високий морально-психологічний стан особистості та здатність Українського народу до опору агресору [10, с. 43–51].

Тому перед соціально-педагогічною наукою стоїть завдання розробки стратегії і тактики інформаційно-психологічної протидії агресивному інформаційно-психологічному впливу на людей, особливо, дітей і молодь, соціальними, освітніми, виховними та психологічними засобами.

Таким чином, досліджуючи соціально-педагогічні аспекти інформаційної війни на Донбасі, нами було розкрито її соціально-педагогічні причини, сутність та прийоми руйнівного впливу на значну частину населення.

Зокрема встановлено, що ключовим завданням інформаційної війни РФ проти України є інформаційно-психологічний вплив на свідомість людини інформаційно-психологічними або іншими засобами, який викликає трансформацію психіки, зміну поглядів, думок, відносин, ціннісних орієнтацій, мотивів, стереотипів особистості з метою вплинути на її діяльність і поведінку. Внаслідок цілеспрямованої інформаційної війни РФ проти України у свідомості частини населення Донбасу сформувалися спотворені, викривлені уявлення про населення інших регіонів та владу України, що стало підставою для сепаратистських та агресивних настроїв; перетворення людей на жертв несприятливих умов соціалізації.

У ході дослідження було узагальнено низку прийомів, що використовує ворог в інформаційній війні проти України: дискредитація України в ЗМІ, неправдиві SMS-повідомлення українським військовослужбовцям та населенню, асиметрична подача матеріалу, перенесення історичних фактів на реалії сьогоднішнього дня, створення

неіснуючих подій, фактів та явищ, формування у населення невідконтрольних територій почуття «скривдженого патріотизму» тощо.

Зроблено висновок, що перед сучасною соціально-педагогічною наукою стоїть завдання дослідження сутності і механізмів перетворення особистості на жертву несприятливих умов соціалізації під впливом зовнішніх негативних чинників та вироблення змісту і технологій соціально-педагогічної протидії з метою нейтралізації або зведення до мінімуму ефекту від ворожого інформаційно-психологічного впливу та повернення особистості на шлях успішної соціалізації.

Тому наступним кроком дослідження в цьому напрямі буде розробка змісту і технологій соціально-педагогічного протидії інформаційно-психологічному впливу РФ на населення Донбасу.

Список використаної літератури

- 1. Воробйова І. В.** Інформаційно-психологічна зброя як самостійний засіб ведення інформаційно-психологічної війни / І. В. Воробйова // Системи озброєння і військова техніка. – 2010. – № 1 (21). – С. 141–144.
- 2. Гібридна війна на Сході України в міждисциплінарному вимірі: витоки, реалії, перспективи реінтеграції:** збірник наук. праць / За заг. ред. ред. В. С. Курила, С. В. Савченка, О. Л. Караман. – Старобільськ : ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2017. – 383 с.
- 3. Горбулін В.** «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу / В. Горбулін // Дзеркало тижня – Україна. – 2015. – № 2 (24 січня). – С. 3.
- 4. Гринько К.** Інформаційно-психологічна агресія як різновид інформаційно-психологічного впливу. Аналіз форм і засобів здійснення у інфопросторі України та стратегії протидії [Електронний ресурс] / К. Гринько. – Режим доступу : <http://asyan.org/potra/> – Назва з екрану.
- 5. Дубина А. М.** Інформаційно-психологічні війни і їх вплив на масову свідомість / А. М. Дубина. – К. : НТУУ «КПІ», 2011. – 57 с.
- 7. Караман О. Л.** Напрями і зміст діяльності університету в умовах гібридної війни на Сході України / О. Л. Караман // Вісн. Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. Пед. науки. – 2016. – №3 (300) квітень. – Ч. I. – С. 15–24.
- 8. Караман О. Л.** Чинники абераційної соціалізації особистості в умовах гібридної війни на сході України / О. Л. Караман // Вісник Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка (педагогічні науки). – 2017. – № 7 (312) червень 2017. – Ч. I. – С. 52–67.
- 9. Нарис** теорії і практики інформаційно-психологічних операцій : навч. посіб. / Дзюба М. Т., Жарков Я. М., Ольховой І. О., Онищук М. І. / під заг. ред. В. В. Балабіна. – К. : ВІТІ НТУУ «КПІ», 2006. – 472 с.
- 10. Методичні** матеріали з воєнно-ідеологічної підготовки особового складу збройних сил України на 2015 навчальний рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : mil.univ.kiev.ua/files/67_1074163600.doc. – Назва з екрану.
- 11. Панченко В. М.** Інформаційні операції в асиметричній війні Росії проти України: підходи до моделювання / В. М. Панченко // Інформація і право. – 2014. – № 3

(12). – С. 13–16. **12. Петрик В.** Небезпеки особистості в інформаційному просторі / В. Петрик, Я. Жарков, М. Дзюба // Юридичний журнал. – 2007. – № 2. – С. 45–46. **13. Петрик В.** Сутність інформаційної безпеки держави, суспільства та особи [Електронний ресурс] / В. Петрик // Юридичний журнал. – 2009. – № 5. – Режим доступу : <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=3222>. – Назва з екрану. **14. Савченко С. В.** Розвиток теорії соціалізації особистості в умовах гібридної війни / С. В. Савченко, О. Л. Караман // Вісник Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка (педагогічні науки). – 2017. – № 1 (306) лютий. – Ч. I. – С. 57 – 65. **15. Савченко С. В.** Гібридна війна: сутність поняття та основні сучасні прояви / С. В. Савченко // Вісн. Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка (педагогічні науки). – 2017. – № 7 (312) червень. – Ч. I. – С. 103 – 112. **16. Толубко В. Б.** Складові інформаційної боротьби / В. Б. Толубко, А. О. Рось // Наука і оборона. – 2002. – № 2. – С. 23–28. **17. Третякова В.** Психонасильство та психотерор як міжнародно-правові глобальні біоетичні проблеми: їх профілактика в сучасному суспільстві [Електронний ресурс] / В. Третякова // Віче. Журнал Верховної Ради України. – 2013. – № 4. – Режим доступу : <http://www.viche.info/journal/3530/>. – Назва з екрану. **18. Шевчук П.** Інформаційно-психологічна війна Росії проти України: як їй протидіяти / П. Шевчук // Науковий вісник «Демократичне самоврядування». – 2014. – Вип. 13. – С. 1–11.

Савченко С. В., Караман О. Л. Соціально-педагогічні аспекти інформаційної війни на Донбасі

У статті на основі аналізу наукової літератури та військових подій, що відбуваються на сході України, починаючи з 2014 року, розкрито соціально-педагогічні аспекти інформаційної війни на Донбасі. Встановлено, що ключовим завданням інформаційної війни РФ проти України є інформаційно-психологічний вплив на свідомість людини інформаційно-психологічними або іншими засобами, який викликає трансформацію психіки, зміну поглядів, думок, відносин, ціннісних орієнтацій, мотивів, стереотипів та поведінки і перетворює людей на жертв несприятливих умов соціалізації.

Узагальнено низку прийомів, що використовує ворог в інформаційній війні проти України: дискредитація України в ЗМІ, неправдиві SMS-повідомлення українським військовослужбовцям та населенню, асиметрична подача матеріалу, перенесення історичних фактів на реалії сьогодення, створення неіснуючих подій, фактів та явищ, формування у населення непідконтрольних територій почуття «скривдженого патріотизму» тощо.

Зроблено висновок, що перед сучасною соціально-педагогічною наукою стоїть завдання дослідження сутності і механізмів перетворення особистості на жертву несприятливих умов соціалізації та розробка змісту і технологій соціально-педагогічної протидії з метою нейтралізації або

зведення до мінімуму ефекту від ворожого інформаційно-психологічного впливу та повернення особистості на шлях успішної соціалізації.

Ключові слова: Донбас, інформаційна війна, інформаційно-психологічний вплив, соціально-педагогічна протидія.

Савченко С. В., Караман Е. Л. Социально-педагогические аспекты информационной войны в Донбассе

В статье на основе анализа научной литературы и военных событий, происходящих на востоке Украины, начиная с 2014 года, раскрыты социально-педагогические аспекты информационной войны в Донбассе. Установлено, что ключевой задачей информационной войны РФ против Украины является информационно-психологическое воздействие на сознание человека информационно-психологическими или другими средствами, который вызывает трансформацию психики, изменение взглядов, мнений, отношений, ценностных ориентаций, мотивов, стереотипов и поведения и превращает людей в жертв неблагоприятных условий социализации.

Обобщены приемы, которые использует враг в информационной войне против Украины: дискредитация Украины в СМИ, неправдивые SMS-сообщения украинским военнослужащим и населению, асимметричная подача материала, перенос исторических фактов на реалии сегодняшнего дня, создание несуществующих событий, фактов и явлений, формирование у населения неподконтрольных территорий чувства «обиженного патриотизма» и другие.

Сделан вывод, что перед современной социально-педагогической наукой стоит задача исследования сущности и механизмов превращения личности в жертву неблагоприятных условий социализации и разработка содержания и технологий социально-педагогического противодействия с целью нейтрализации или сведения к минимуму эффекта от враждебного информационно-психологического воздействия и возвращения личности на путь успешной социализации.

Ключевые слова: Донбасс, информационная война, информационно-психологическое воздействие, социально-педагогическое противодействие.

Savchenko S., Karaman O. Social and Pedagogical Aspects of the Information Warfare on the Donbas

In the article based on the analysis of scientific literature and military events taking place in eastern Ukraine, starting from 2014, are revealed the social and pedagogical aspects of the information warfare on the Donbas. It was established that the key task of the RF information warfare against Ukraine is the informational and psychological influence on the human consciousness by means of information psychological or other means that causes the transformation of the psyche, change of views, thoughts, relationships, values orientations, motives, stereotypes and behavior, and

transforms people into victims unfavorable conditions of socialization. A number of techniques used by the enemy in the information warfare against Ukraine are generalized: the discredit of Ukraine in the media, false SMS-messages to Ukrainian servicemen and the population, asymmetric filing of material, the transfer of historical facts to the realities of today, the creation of non-existent events, facts and phenomenon, population formation uncontrolled territories the feeling of «erverted patriotism», etc.

The conclusion is made that the task of studying the essence and mechanisms of transformation of personality into the victim of unfavorable conditions of socialization and the development of content and technologies of social and pedagogical counteraction in order to neutralize or minimize the effect of enemy information and psychological influence and return are facing the modern social and pedagogical science and the return personality on the path to successful socialization.

Key words: Donbas, information warfare, informational and psychological influence, social and pedagogical counteraction.

Стаття надійшла до редакції 18.09.2017 р.

Прийнято до друку 24.11.2017 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Курило В. С.

УДК 005:30

О. О. Сомова

ПРОВІДНІ КОНЦЕПЦІЇ РИЗИКУ ТА МЕНЕДЖМЕНУ РИЗИКІВ У СОЦІАЛЬНИХ НАУКАХ

Проблема ризику є міждисциплінарною, його термінологією оперують у природничих, технічних та соціальних науках. Визначення загального методичного, міждисциплінарного базису поняття ускладнюється, насамперед, тим, що в дослідженні ризику часом використовують несумісні методи і моделі. В основі теорій ризику фіксуються методологічні принципи і підходи, які виявляються вбудованими в динаміку еволюції парадигмальних основ науки, соціокультурних контекстів, відображають сформовану специфікацію і розмежування різних дисциплінарних областей. Ризик в історії розвитку соціуму об'єктивно супроводжував, а в окремих випадках і визначав, людське пізнання, ставав його атрибутом. Необхідність прийняття ризику (йти на ризик) була зумовлена практичною потребою діяльності людини. Упродовж історії людство змінювало своє розуміння того, що таке ризик, якими є його джерела, як можна його уникнути. Якщо на початкових стадіях розвитку суспільства основними джерелами ризику були природні явища, а шляхами уникнення ризику – просторові